

Grafické dílo Bohuslava Reynka ve Francii. Suzanne Renaudová, „česká básnířka písíci francouzsky“

Všimli jste si pamětní desky u vchodu do domu č. 9 v ulici Lesdiguières v Grenoblu? Píše se na ní, že v tomto domě bydlela v letech 1904–1936 básnířka Suzanne Renaudová. Dnešnímu člověku tohle jméno mnoho neříká, co myslíte?

A přece... Je tomu už sto let od chvíle, kdy se tam jednoho říjnového dne roku 1923 setkali nad jednou sbírkou poezie dva lidé, oba básníci. Jedna z nich byla Suzanne Renaudová z Grenoblu, ten druhý, to byl Čech Bohuslav Reynek. Sbíрка se jmenovala *Ta Vie est là...* (Zde tvůj život) a byla to první básnická sbírka Suzanne Renaudové. Mladý muž by knížku rád přeložil, přicestoval až ze své rodné vsi, vysočinského Petrkova, tisíc kilometrů odsud. Reynek se nejprve vydal na poutní místo La Salette a potom se zastavil v ulici Lesdiguières. Zrodilo se přátelství zprvu literární, jež později přerostlo v citový vztah. Básníci vstoupili ve svazek manželský o tři roky později v Grenoblu a ve stejném roce vyšel český překlad sbírky *Ta Vie est là...*

Vznikly tak základy mostu mezi dvěma jazyky, dvěma zeměmi a dvěma kulturami.

Dnes, o sto let později, již oba básníci nežijí. Suzanne Renaudová zemřela v roce 1964, Bohuslav Reynek v roce 1971. Jejich osudy se odehrávaly uprostřed apokalyptických událostí 20. století, zasáhlo je mj. mnichovské obětování Československa. Dějiny obětovaly a umrtvily i jejich umělecké osudy. Oba však po sobě zanechali dodnes obdivovaný a uznávaný odkaz v podobě básnického a výtvarného díla. Dnes, o celé desítky let později, se dvojice Renaudová-Reynek stala zosobněním kulturní výměny a přátelských vztahů mezi oběma jejich zeměmi. Představitelé České republiky tohle dobře pochopili a stát nedávno (27. května 2021) zakoupil sídlo rodiny Reynkových, místo prodchnuté minulostí a životy tvůrců. Dům se dnes pod patronací Památníku národního písemnictví stal velmi živým česko-francouzským kulturním centrem, kde se pod vedením Lucie Tučkové konají nejrůznější aktivity a představení.

Jak a prostřednictvím koho se tedy dosáhlo toho, že Petrkov se stal tím posvátným místem, ve kterém dál přetrvává jeho původní duch? A jak se podařilo udržet při životě tuto „archu paměti“ mezi Grenoblem a Petrkovem, navzdory bolestné historii Československa, od začátku války v roce 1939 až do sametové revoluce koncem roku 1989?

Vzhledem k tomu, že Suzanne a Bohuslav pocházeli ze dvou tak rozdílných světů, tak v roce 1923 nic nenaznačovalo, že by se jejich osudy měly někdy propojit...

V roce 1923 bylo Suzanne 34 let, a žila, hýčkována kultivovanou matkou, v solidním měšťanském prostředí. Měla, což bylo v tehdejší době u mladé dívky dosti vzácné, maturitu, vystudovala Filozofickou fakultu a vyučovala zahraniční studenty. Bohuslav špatně snášel celá svá osmiletá studia na gymnáziu a zanechal studii na zemědělského inženýra, což byl obor, který mu vybral jeho otec. Jako plachý samotář utekl z města, ve kterém se cítil jako v žaláři, a celý šťastný se vrátil do Petrkova, vesničky s drsným podnebím uprostřed lesů Českomoravské Vysočiny. Věnoval se psaní poezie, překládal francouzskou a německou literaturu, spolupracoval s moravským nakladatelem Josefem Florianem ze Staré Říše.

Říci, že propast zející mezi těmito dvěma osobnostmi a jejich okolím, je hluboká, je slabé slovo, a platí to již o době, kdy jim bylo kolem dvaceti let. O deset roků dříve, v roce 1913, Suzanne zpívala v grenobelském kostele Saint-Louis na jakési monděnní slavnosti před publikem, které vyznávalo „kult výtvarného umění, literatury a poezie“, jak se psalo v místním tisku. Bohuslav se v té době vzpomínal na své trýznivé studii v jednom malém hotýlku v bretaňském Concarneau, kde, jak mi před padesáti lety napsal, „si po večerech četl verše ve společnosti krys, které vylézaly ze zdí a z podlahy“.

Jak tedy porozumět setkání těchto dvou lidí a kde se vzalo Reynkovo básnické a překladatelské zaujetí Francií? A jak vznikl nápad vydat se na La Salettu, ztracené místo v horách kraje Dauphiné, jehož svou strohostí vytváří příznivé prostředí pro vznik temných prococtví?

Poutní místo La Salette má totiž velmi důležitou úlohu pro českou literaturu. Inspirovalo české katolické básníky, jako byli Jan Zahradníček či Jan Čep a další... Vydávali se tam českoslovenští poutníci jako třeba Otto Albert Tichý, zeť Léona Bloye. Na La Salette také v roce 1906 proběhlo setkání francouzského spisovatele Léona Bloye a jeho českého překladatele Josefa Floriana a sešel se tu také Bohuslav Reynek s Georgesem Bernanosem v době, kdy překládal jeho román *Pod sluncem Satanovým* (1928). Díky Reynkovu přátelství s tímto velkým francouzským romanopiscem a s mnoha dalšími autory se český překladatel veršů Suzanne Renaudové stal ve své zemi „misionářem francouzské literatury“ (Yves Farge, 1935).

Kromě tohoto tíhnutí k posvátnému místu a mýtu s ním spjatému i Bohuslavově zájmu o francouzskou literaturu našlo spojení Renaudová-Reynek své působiště v období intenzivních francouzsko-českých kulturních výměn, jež spadá do prvních čtyř desetiletí 20. století, zejména do let 1927–1935. Philippe Soupault navštívil Prahu v roce 1927, Apollinaire napsal *Pražského chodce* a *Pásmo*, Nezval překládal Rimbauda a v roce 1934 založil českou surrealistickou skupinu, André Breton proslovil v Praze tři přednášky a setkal se tam s Toyen...

Takže: četba, překládání, cestování... mladý intelektuál Bohuslav Reynek se ocitl ve víru dění a stal se „grenobelským Čechem“, jak později napíše jeden novinář z kraje Dauphiné (G. Morel, *Le Dauphiné libéré*, 1991).

Toto tvrzení je poněkud přehnané... Řekněme spíše, že Reynek je „grenobelským Čechem“ vždy jen na přechodnou dobu, tedy že Grenoble mu bývá domovem pouze dočasným. A především jde o to, že během deseti let, kdy částečně v Grenoblu pobýval, právě tady mladý umělec nacházel své první publikum.

Grenoble se ve dvacátých letech 20. století stává turistickým centrem, město opouští své omezující hradby a začíná se rychle rozvíjet. Staví se tu Perretova Věž a koná se tady mezinárodní výstava la Houille blanche. („Bílé uhlí, energie z vodních zdrojů“). Proslulé je místní muzeum současného umění pod vedením Andry-Farcyho (1882–1950). Reynek tu objevuje díla velkých malířů, jako byli Chagall, Matisse, Carrand či Jongkind, setkává se s mladými umělci z kraje Dauphiné (Louis Gervat, Édith Berger, Sahut G. Ducultit). Reynek jezdil někdejší tramvají, aby uniknul šedi města a mohl kreslit krajinky a románské kostelíky v okolí Grenoblu. Vydával se také do oblasti Haute-Provence, kde se v Manosque setkal s Jeanem Gionem. Takto vznikly stovky uhlů a pastelů vytvořené ve Francii v desetiletí 1926–1936. A právě v Grenoblu Reynek poprvé vystavoval, když se v roce 1927 spolu s výtvarníky z kraje Dauphiné účastnil výstavy v galerii Saint-Louis v ulici Félix Poulata č. 5, kterou založil v roce 1924 Joseph Laforge. Tento přítel výtvarníků poskytl poté Reynkovi svou výstavní síň pro individuální výstavy v letech 1929, 1930, 1931, 1932, 1934 a 1936. Reynkovo obdivované a uznávané grafické dílo se od té doby pevně ukotvilo v oblasti kulturního dědictví našeho regionu.

Suzanne Renaudová v té době prožívala nejšťastnější etapu svého života. Psala verše, které vzápětí překládal a v Čechách vydával její manžel, jako například dlouhou poému *Křídla z popele*. Lucie Tučková vám bude povídat o českých nakladatelích, přátelích Suzanne Renaudové a Bohuslava Reynka: Vokolkovi, Pojerovi a Řezníčkovi, s jejichž jmény se setkáme v knize, která vychází právě dnes, a jejich potomci pro nás překládají... Lucie nám ukáže, jak početní a jak různorodí byli francouzští spisovatelé, které českým soudobým čtenářům Reynek představil – Victor Hugo, Lafontaine, Péguy, Claudel, Valéry, Bernanos, Giono, Max Jacob, Verlaine a celá řada dalších. Několik těchto vzácných knih lze spatřit ve vitrínách naší výstavy. Tímto způsobem tedy došlo dílo obou dvou tvůrců uznání nejprve v zemi toho druhého.

Během jejich grenobelského období dělili Reynkovi se svými dvěma chlapečky svůj čas v rytmu ročních dob mezi Grenoble a Petrkov. Do toho v r. 1936 zasáhla rodinná událost, smrt Bohuslavova otce, která pro Reynkovy znamenala nutnost usídlit se nastálo v Petrkově. O tři roky později začala druhá světová válka. Suzanne bude tedy žít v Petrkově, v krásném statku, bývalé tvrz, z níž se v průběhu staletí stalo panské sídlo. Přestože dům měl věžičku, stáje, klenutou bránu vedoucí na dvůr, salónek i park, Reynek mu nikdy nechtěl říkat „zámeček“. „Park“ je ve skutečnosti básnická zahrada, kde rostou staré stromy, po zemi se v létě vine barvínek, a v zimě tam lze skrz ledovou námrazu na okenních sklech spatřit srnky a bažanty.

Nedlouho po té, co se Suzanne Renaudová usadila v zemi svého manžela, musela se stát svědkyní toho, jak představitelé její rodné země podepisovali Mnichovskou dohodu. Zachvátil ji pocit studu. Napsala básnickou sbírku *Victimae Laudes (Chvála oběti)*, která okamžitě vyšla ve francouzském originále v Československu (1939). Krásné verše vyjadřovaly její rozhořčení nad zradou Francie, ale také, jak napsal český spisovatel Václav Jamek, „*dala celou svou poezii, aby zpřítomnila dobrou, sladkou, a věrnou Francii v České zemi raněné a zrazené. [...] Patří k těm Francouzům a Francouzům, kteří svým konáním zachraňovali Francii v myslí a duši Čechů: je emblematickou, svatou postavou – opěrným svědkem.*“ (V. Jamek, předmluva k: S. Renaud, *Œuvres-Dílo*, Romarin, 1995).

Není ovšem exil Suzanne Renaudové plný paradoxů? Tato žena na rozdíl od tolika jiných československých emigrantů, kteří uprchli před útlakem režimu, opustila komfort a svobodu, aby spolu s manželem sdílela strasti jeho země: glajchšaltizaci, chudobu... a strach. Tyto věci ve svých listech přátelům do Francie zamlčovala nebo je uhlazovala. Se svým smutkem a každodenními nesnázemi se tato Francouzka, která ztroskotala v bouřích dějin, svěřovala českým přátelům v dopisech, které dnes vydáváme (S. Renaud: *Lettres à ses amis tchèques – Dopisy českým přátelům (1934–1963)*, Romarin 2023).

Válka, doba poválečná, nacismus, komunismus, stalinismus... Co se stalo se zářivými vzájemnými francouzsko-českými výměnami mezi básníky, výtvarníky, překladateli, ilustrátory a nakladateli z dob mezi dvěma světovými válkami? Jak může dvojice Renaudová-Reynek, která zosobňuje jinakost i harmonii obou kultur, přežít všechny tyto dobové brutální události?

Spisovatel Le Clézio napsal nedávno (*Le 1 des libraires*, 25. 5. 2022), že „*v zemi, která byla zbavena své literatury a historie, se jazyk stává útěchou a útočištěm exulantů*“. Francouzka psala ze svého Petrkova dlouhé listy svým přátelům ve Francii, dostávala od nich knihy a gramofonové desky, mluvila francouzsky se svými dětmi, půjčovala si knihy ve Francouzském institutu v Praze, učila francouzštinu svou přítelkyni Evu Florianovou. Tímto způsobem, potichoučku, přes jakousi neviditelnou lávku, se francouzská kultura dostávala do Petrkova. A dům Reynkových se také stával kotvištěm pro mladou generaci českých básníků a výtvarníků, kteří spontánně přicházeli do Petrkova nadechnout se čerstvého vzduchu při poslechu hudby, kvůli literatuře či francouzskému tisku i kvůli rozhovorům s obyvateli domu. Kolem obou básníků se totiž rozprostíral neporušený prostor svobody.

Grafik Petr Herel vyprávěl v roce 1985: „*V roce 1966 se situace v kultuře naší země začala zlepšovat. My, mladí lidé, jsme se snažili objevit co nejvíc z předválečného kulturního života. Jména jako Florian, Vokolek, Váchal, Reynek... se stala mýtem. Mnohokrát jsem slyšel podivuhodné detaily ze všedního života v Petrkově. A rozhodnul jsem se vydat se tam [...]. Bylo mi 25 let [...]. Když jsme kráčeli za Bohuslavem Reynkem po starém schodišti, když jsme vstoupili do místnosti s vysokými okny, byly tam všude, úplně všude knihy, a to jsem ještě v té chvíli nevěděl, že mezi těmi stovkami knih jsou i knížky Léona Bloye, Péguyho, Valéryho, Billingera, Milosze..., které přeložil poprvé do češtiny Bohuslav Reynek.*“

Reynkovo dílo, které se podobně jako v případě jeho kolegů básníků a výtvarníků (Halas, Deml, Holan, Kolář, Diviš) ocitlo pod oloveným příkrovem režimu, se uchyluje k intimnosti, jakémusi vnitřnímu exilu, v němž svítí naděje a tvůrčí síla. Je to situace Joba sedícího na své hromádce hnoje. Grafiky dřímají ve velké kartonové krabici. Návštěvníci se přicházejí podívat na dílo, které se obrací k prostým věcem, a chodí si pohovořit s člověkem, který si dokázal uchovat pochopení pro ticho.

Spisovatel Václav Jamek velmi dobře popsal co se tehdy v jeho zemi dělo. V úvodním proslovu festivalu *Belles Étrangères* v Opéra Bastille v roce 1999 vylíčil, do jaké míry brutální přeryvy druhé světové války a komunistického režimu způsobily zlom ve vývoji české literatury. Nastal duchovní a intelektuální rozvrat. Jeho slovy šlo o čtyřicet let „*neexistující literatury*“. Jamek však také zdůrazňoval, že nikdy nepřestal působit tlak tvůrčí síly „*spisovatelů ve stínu*“. Jejich tvůrčí schopnosti se mohly projevit kdykoliv náhle a se vzrůstající silou. Přišlo pražské jaro. A Reynek i jeho obdivovatelé, ti všichni byli v pohotovosti. A doprovázeli ho mladí lidé, pro které byl Petrkov oázou v poušti ducha: například historik umění Jiří Šerých se Reynkovým grafickým dílem zabýval od roku 1949, kdy začal pořizovat jeho soupis. Spisovatelé „*neexistující literatury*“ psali „*do šuplíku*“, část jich odešla do exilu, jiní se stali disidenty. Jejich díla ovšem vznikala mnohem dříve, než mohla být později vydávána a překládána. Tato díla vznikala pouze z niterné potřeby.

A co se dělo v Grenoblu, na druhém konci oné „neviditelné lávky“? Tady působily síly stojící na věrnosti a na příslovečné houževnatosti, která je kraji Dauphiné vlastní. Po několika letech ticha mezi oběma zeměmi se obnovila korespondence Reynkových s grenobelskými rodinami (1947): „*Museli byste [...] slyšet, jak moje babička [...] právě před Vánoci čte svým hlasem, oslabeným věkem a emociemi, dopis, který jí poslala Suzanne Renaudová [...] z Petrкова [...]. V dopise děkovala za výtečné čokolády poslané [...] k Vánocům, vyprávěla [...] o svém petrkovském exilu, líčila šedivou a bělavou mrazivou krajinu, [...] psala o jejich dětech, které se musejí starat o vepře [...]. Dopis předčítaný ve velkém salonu nás přenesl do temného prostředí Československa za železnou oponou.*“ (Svědectví Oliviera Félix-Faure, 2021)

Rodiny francouzských přátel podporovaly Reynkovo v rámci jejich vřelého přátelství zasíláním nedostatkového zboží: ruční papír pro grafika, knihy, gramofonové desky, „mana v poušti, lampa ve sklepení“, jak znějí děkovaná slova Suzanne Renaudové, která ke svým dopisům připojí tu ručně psanou báseň, tu zase manželovu grafiku. Tímto způsobem se Reynkovo dílo a poezie Suzanne Renaudové šířily po kraji Dauphiné a byly tu opravdu dobře známé. Reynek opět vystavoval u Laforge (1950, 1952) a jeho grafiky tu kupovali nadšení milovníci umění. Nyní šlo o grafiky: čím dál více vydařené suché jehly a lepty. V roce 1960 představila jedna grenobelská výstava, poslední, která se za umělcova života konala ve Francii, jeho mistrovský cyklus s názvem *Don Quijote*.

V Československu pak probíhá kratičké uvolňování v době pražského jara. Někdy v půli šedesátých let se začínalo dostávat uznání Reynkova díla, jeho poezie byla sice oficiálně zakázána, ale kolovala v opisech, podařilo se i pokoutně prodat několik grafik. Mladí lidé organizovali spontánně výstavy v Brně či v Praze. Do Petrкова přijelo, navzdory celním a policejním šikanám, několik návštěv z Francie. Já sama jsem Petrkov navštívila v roce 1963. Gottfried Six, rakouský profesor žijící v Římě, tam v roce 1967 zorganizoval s pomocí přátel z Dauphiné Reynkovo výstavu. A v letech 1968–1969 v řadě československých měst proběhla Reynkova putovní výstava čítající kolem dvou set děl. Později pak ovšem za normalizace bylo Reynkovo dílo opět na dvacet let zakazováno. Grafik však už nebyl neznámou osobností. Zemřel v roce 1971, a nedožil se tedy sametové revoluce.

Suzanne Renaudová ovšem málem došla zapomnění. Někdy bývá označována jako „francouzsky píšící česká básnířka“. Jistě, její básnické dílo vyrůstalo v jí příznivě nakloněném prostředí díky překladům Bohuslava Reynka, který přeložil dvě třetiny jejích textů. Francouzka, vydávaná v Čechách, „dáma z Petrкова“, jak se jí tam říká, se naučila česky a přeložila do svého rodného jazyka lidové písně z Čech a Moravy i třeba básně F. Halase. Ale v češtině nikdy nepsala. Dlouho po její smrti se její poezie zalíbila dalšímu překladateli, Janu M. Tomešovi (S. Renaudová: *Neviditelný úsvit*, 1982). Tímto způsobem tak v podstatě celé její básnické dílo vstoupilo do kontextu české literatury. Ale v její rodné zemi zůstávalo až do začátku osmdesátých let zcela neznámé...

A tehdy, v roce 1983, se v Grenoblu stalo cosi zásadního. Jeden z dávných přátel rodiny Reynkovo z kraje Dauphiné, který dospěl do věku, kdy člověk začíná uspořádat své věci, objevil v rodinných archívech sbírku *Victimae laudes*. Verše mu uhranuly. Je tomu tak proto, že v určitých revoltujících akcentech textů francouzské básničky shledal cosi jako ozvuky svých vlastních významných životních aktivit. Tímto mužem byl Pierre Dalloz, který proslul jako iniciátor hnutí odporu v oblasti horského masivu Vercors. Dalloz se rozhodl toto ve Francii dosud nevydané básnické dílo rehabilitovat. Podařilo se mu shromáždit rukopisy básní a v rámci historické přednášky prosloušené v Académie Delphinale přiblížil publiku život a dílo Suzanne Renaudové. Jeho přednáška se stala základním kamenem všeho, co se v Grenoblu podařilo realizovat potom – výstav, publikací, přednášek, diplomových prací... V roce 1985 se v Maison Stendhal konala výstava věnovaná dvojici Renaudová-Reynek, první výstava zahrnující skutečné dokumenty, a v té době se také v obou zemích začíná pracovat na vydávání textů a na odborných univerzitních textech.

Francouzsko-české kulturní vztahy se po sametové revoluci v roce 1989 opět začínají obnovovat. Reynkovo grafické dílo dosáhlo rehabilitace díky retrospektivní výstavě v Praze roku 1992, kterou doprovázelo vydání soupisu Reynkova grafického díla. Soupis pořídila Renata Bernardi s využitím databáze Jiřího Šerých. Pak vznikla první diplomová práce z pera historičky umění Věry Jirousové, následovala první knižní monografie od filoložky Dagmar Halasové. Vyšlo také několik zásadních referenčních, téměř tisícistránkových knih: kompletní *Básnické dílo Bohuslava Reynka* (editorka Milada Chlábcová, 2009), *Korespondence B. Reynka* (editor Jiří Šerých, 2012). V roce 2012 dokonce

jeden smělý pražský galerista uspořádal výstavu Reynkových děl v národním muzeu v Pekingu, a při této příležitosti vyšla i Reynkova krásná monografie v čínštině.

Poněkud ve stínu těchto událostí iniciovaných různými institucemi stojí pak za zmínku jedna dojemná záležitost. Na scénu vstupuje mladá žena, Veronika Reynková, vnučka Suzanne Renaudové a Bohuslava Reynka. Svou babičku, kterou osobně nepoznala, a která odpočívá na hřbitově ve Svatém Kříži nedaleko Petrkova a daleko od její rodné země, na kterou nikdy nezapomněla, se rozhodla připomenout. V nedalekém Havlíčkově Brodě založila čajovnu spojenou s knihkupectvím a pojmenovala ji po své babičce „Literární čajovna Suzanne Renaudové“.

Ve Francii začíná přibývat různých svědectví i prací. V roce 1991 přijela do Grenoblu česká studentka Barbora Bukovinská v rámci příprav své diplomové práce, první univerzitní práce věnované Suzanne Renaudové. Pracovala s dokumenty, které nashromáždil Pierre Dalloz. Na základě iniciativy francouzského bohemisty Xaviera Galmiche uspořádala grenobelská Městská knihovna výstavu samizdatů s názvem *L'édition souterraine en Tchécoslovaquie (1948–1989)*, která představila sílu onoho kulturního odporu v bývalém Československu, o němž se zmiňoval Václav Jamek. V této době dávní přátelé z kraje Dauphiné – ti, kteří hovořili šeptem na oné neviditelné látce – založili roku 1993, tedy přesně před třiceti lety, spolek „Romarin – Les Amis de Suzanne Renaud et Bohuslav Reynek“; skromné nakladatelství, které se věnuje výhradně vydávání děl obou básníků v bilingvních publikacích. Prvním významným počinem spolku bylo vydání kompletního *Básnického díla* Suzanne Renaudové ve dvou svazcích (1995 a 1999), jež vycházelo z rukopisů shromážděných Pierrem Dallozem a z diplomové práce Barbory Bukovinské. Dílo Suzanne Renaudové tak po přechodném pobytu v českém jazyce konečně našlo svoje místo ve francouzské literatuře. Dodnes ovšem bohužel nevznikla o básnířce z kraje Dauphiné žádná francouzská diplomová práce. Ve francouzštině také chybí životopis Suzanne Renaudové. V češtině vydala její biografii v roce 2014 Lucie Tučková. Dalším významným projektem Romarinu v oblasti vědeckého bádání je digitální podoba databáze Katalogu raisonné s vyobrazením výtvarného díla Bohuslava Reynka. Malby, kresby, grafiky (*Catalogue raisonné illustré de l'œuvre graphique de Bohuslav Reynek, peintures, dessins et gravures*), na kterém se pracovalo od roku 1985. Tento katalog je kompletním, chronologicky uspořádaným soupisem, do dnešního dne unikátním. Zahnuje kolem tří a půl tisíc záznamů, které si lze prohlížet na webu Romarinu, jenž existuje od r. 2001 a je neustále aktualizován. Téměř všechny záznamy o výtvarných dílech obsahují obrázek a detailní popis, přičemž většina základních rubrik je trojjazyčná: francouzsko-česko-anglická.

Znovunalezené vztahy vynesly na světlo společný poklad: literární a výtvarné bohatství, jež se nachází v obou zemích. Jestliže Reynkovo grafické dílo je v jeho rodné zemi bohatě zastoupeno zhruba ve dvaceti muzeích či galeriích i soukromých sbírkách, ve Francii je přítomno především v soukromých sbírkách, kde se dědí z generace na generaci. Jediná veřejná francouzská instituce, která vlastní fondy dvojice Renaudová-Reynek, je Městská knihovna v Grenoblu, která zahrnuje zhruba stovku Reynkových kreseb a grafik a soubor básnických rukopisů Suzanne Renaudové, které pocházejí z darů. Před deseti lety také vzniknul při Romarinu fond *Dotation Renaud Reynek*. Tento fond, zahrnující originální díla a knihy obou umělců, je zvláštní tím, že jde o nedělitelnou sbírku.

Na závěr této rekapitulace století Suzanne Renaudové a Bohuslava Reynka si znovu připomeneme úvahu z roku 1935 novináře z kraje Dauphiné Yvese Farge: „*Dozvíme se vůbec někdy, za kolik toho v rámci intelektuálních výměn mezi Francií a Československem vděčíme Bohuslavu Reynkovi a Suzanne Renaudové?*“ (*La Dépêche dauphinoise*, 31. 5. 1935). A tím se také vracíme k úvodní otázce: jak se tato archa přátelství a kulturního soužití obou zemí, jež se zrodila před sto lety ze svazku jedné ženy a jednoho muže a falanstéry zanícených českých a francouzských přátel kolem nich, dožila dneška v atmosféře jakési živoucí paměti? Nuže, šlo tu o jistou neústupnost, odvalu, důvěru, a nakonec i o vděčnost, není-liž pravda?

Annick Auzimour
Meylan, 31. května 2023